

הרב זאב סלוטין

חשיבות לימוד התורה ממקום שלבו חפץ ובמקום שלבו חפץ

בתחילת ספר תהילים (פ"א פס' ב') מחדש לנו דוד המלך חידוש נפלא בהגברת עסק התורה. החידוש הוא הצורך הגדול בעיסוק באותו החלק בתורה בו חפץ הלומד, כנאמר 'בתורת ה' חפצו'. הסבר החידוש מתבאר במסכת עבודה זרה (דף יט.) וז"ל הגמ':

א"ר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, שנאמר: כי אם בתורת ה' חפצו.

וברש"י (שם):

ממקום שלבו חפץ - לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו שאם ישנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת לפי שלבו על תאותו.

הגמ' מוסיפה עוד ביאור לפסוק הנ"ל וז"ל:

אמר רבא: לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ, שנאמר: כי אם בתורת ה' חפצו.

את ההבדל בין ב' ביאורי הגמ' בפסוק מבאר המהרש"א (שם)

במקום שלבו חפץ כו'. כבר אמר רבי לעיל ממקום שלבו חפץ דהיינו מאיזה מסכת וספר כדמסיק אבל הכא אמר במקום בבי"ת היינו אצל רב שלבו חפץ וכן הוא בילקוט בדברי רבא ממי שלבו חפץ ויהיה המכוון דחפצו לרבי על המקום ולרבא על הרב.

אם כן מצינו חשיבות מאוד גדולה בעסק באותו החלק מחלקי התורה שבו לבו חפץ וכן מהרב שלבו חפץ. כדי להעמיק בחשיבות העיסוק באותו התחום בו חפץ הלומד, נביא מדברי הרב צבי יהודה שהביא במצוות ראייה (עמ' ריא' ד"ה שם) קושיה ששאלו לרב זצ"ל על הגמרא בנדריים וז"ל:

בהא דאמרינן בנדריים א"ר האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכת זו נדר גדול נדר לאלוהי ישראל, והא מושבע ועמד מהר סיני הוא, ואין שבועה זו של התחייבותו עכשיו חלה על השבועה הקודמת מה"ס, בא הגאון ר' משה שמואל גלאנר זת"ל ושאל את כקאאמו"ר זצ"ל מדוע לא תחול התחייבותו זו של עכשיו המפורטת על אותו פרק ואותה מסכת, מפני התחייבות הקודמת של כלל לימוד

התורה, והרי בהתחייבותו הכללית בשבועת ה"ס נתחייב על כלל לימוד התורה, ולא נשתעבד בהתחייבותו זו על פרק מיוחד ומסכת מיוחדת, ועל מה שנשאר לא מפורט בהתחייבותו הכללית הקודמת צריכה שפיר לחול זו התחייבותו המפורטת עכשיו של נדר ושבועה באותו פרק ובאותה מסכת.

ועל קושיה זו מביא הרצ"ה את תירוץ הרב זצ"ל וז"ל:

ואמר לו כגקאאמו"ר הרב זצ"ל שהרי הודיעונו חז"ל (ע"ז יט.) שאין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, ולפיכך ההתחייבות מה"ס ללמוד תורה מתקיימת דווקא במקום זה של חפץ לבו, ואותה המציאות והשבועה של לימוד תורה שמה"ס היא שייכת בחלותה על פרק זה ומסכת זו שהוא חפץ עכשיו, ויש לה לעכב את חלות התחייבותו החדשה המפורטת של עכשיו שאין בכלל אלא מה שבפרט.

אם כן למדנו מכאן שלמרות שמושבעים אנו על לימוד כל התורה מ"מ אם יש לאדם חפץ בחלק מסוים של התורה, אז על חלק זה של תורה הוא יותר מושבע מהר סיני לעסוק בו עכשיו כפי חפצו, יותר משאר חלקי התורה.

בחידושי איברי"א¹ (עמ' נט' סק"ו) מתרץ את הקושי העולה מדברי הגמרא במגילה וז"ל: בעיקר קושית העולם בהא דמגילה דמבטלין ת"ת מפני קריאת המגילה, שהקושיה דמה ביטול תורה שייך בקריאת המגילה הלא המגילה עצמו נמי תורה היא, שמעתי בזה דבר נחמד בשם הגה"ק שה"ת צי"ע וכו' אדמו"ר מקאצק זצלה"ה, שאמר ליישב עפ"ד הגמ' בע"ז (יט.) אין אדם לומר תורה אלא ממקום שלבו חפץ ללמוד דמשמע מזה דתורה נחשב רק במקום שלבו ללמוד, וע"כ כשרוצה בשום לימוד ומחמת המצווה אינו יכול ללמוד כגון הכא בקריאת המגילה א"ש דנחשב ביטול. עכד"ק.

נתברר לנו לפי זה שהואיל ויש חלק בתורה שהוא חפצו, אם נצרך ללמוד דבר אחר שאינו חפצו נחשב הדבר כביטול תורה, הואיל ועיקר התורה באיכותה היא ממקום שלבו חפץ.

¹ להגאון רבי אברהם יוזפא לערמאן זצ"ל.

חשיבות לימוד התורה ממקום שלבו חפץ ובמקום שלבו חפץ

והנה למרות שלא מצינו במפורש בשו"ע שפסק דבר זה להלכה מ"מ מצינו בביאור הלכה (סי' תקנ"ג ד"ה 'לכן') שמביא יסוד זה להלכה. הרמ"א (שם) כותב שאם ערב תשעה באב חל בשבת אין לקרוא פרקי אבות אחר חצות, ועל זה מביא הביאור הלכה את דברי המאמר מרדכי וז"ל:

הוראה זו תמוה היא וכבר ראיתי לקצת מן האחרונים דצווחו עלה אמנם הרב מ"א קיים דברי הרמ"א ז"ל וכו' והאריך בזה ולבסוף סיים ואיך שיהיה נלענ"ד דאין לחוש לזה לפי שאין לנו טעם נכון לאסור הלימוד בשבת כלל ומש"כ הרב מ"א להחמיר מטעם דיכול ללמוד דברים המותרים בט"ב אומר אני שאין זה מספיק לפי שאין אדם לומד אלא מה שלבו חפץ ועינינו הרואות דכמה ת"ח מתרשלים בלימוד המותר ביום ט"ב עצמו משום דצער הוא להם ללמוד במה שאינם רגילין וגם אני בעוה"ר כאחד מהם ולכן איני חושש לסברא זו ודעתי נוטה להתיר אפילו בחול עד סמוך לבין השמשות.

למדנו מכאן שיש חשיבות מאוד גדולה שאדם יעסוק במקום שלבו חפץ עד כדי להקל וללמוד בערב תשעה באב בנושא שלבו חפץ לפי המאמר מרדכי.

מצינו גם שהרב זצ"ל נותן חשיבות גדולה לחפצו של אדם בתורה כפי שכותב בפנקסי הראי"ה (ח"א עמ' רע"ז) וז"ל:

אי אפשר כלל להתעמר בנפש האדם להכריחה על ענינים שהם הפך טבעה בעסקי השכלתה, על כן גדול הוא הכלל 'לעולם ילמד אדם ממקום שלבו חפץ שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו.

ובעין איה (שבת א' פ"א פסקה ו') מוסף הרב זצ"ל שמציאת חפצו בתורה נעשית ע"י שמיעת האדם לנטייתו הפנימית ולכן מבאר:

בכלל פרט עניני תורה יש כלל מונח: לעולם ילמד אדם ממה שלבו חפץ, כי הנטייה הפנימית תנחה את האדם בדרך המשרים, וכיון שנטיותו לזה החלק נמשכת, היא אות שאותו החלק יהיה נאות יותר להיות לו לעזר רוחני לפי מצב נפשו.

ונסיים בדבר השבט מוסר (עמ' מב') שמביא מדברי האר"י ז"ל על חשיבות לימוד תורת ה' לפי חפצו ונטייתו הפנימית, ולא ישמע לעצות חברתיות שונות הסובבות אותו שלפעמים אינם תואמות לחפצו ונטייתו הפנימית האמיתית:

והנני מוסר לך דבר אשר תרדוף אחריה ויהיה חיים לנפשך וענקים לגרורותיך, לעולם יהיה עיקר לימודך בדבר של תורה שלבך חפץ יותר אם בגמרא - גמרא, ואם בדרוש - דרוש ואם ברמז - רמז ואם בקבלה - קבלה. ורמז לדבר כי אם בתורת ה' חפצו, כלומר תורת ה' תלויה בדבר שלבו חפץ לעסוק וכמ"ש האר"י זלה"ה בספר דרושי הנשמות והגלגולים (פרק ג') וז"ל: יש בני אדם שכל חפצם ועסקם בפשטי התורה ויש שעסקם בדרוש ויש ברמז ויש גם כן בגמטריאות, ויש בדרך האמת הכל כפי מה שעליו נתגלגל בפעם ההיא כיון שהשלים פעם אחרת בשאר הענינים אין צורך לו שבכל גלגול יעסוק בכלם, עד כאן. ואל תביט ותשגיח לדברי המגידים על מה שחשקת לעסוק בתורה בגמרא או בפשט או בדרוש וכו' באומרם לך למה אתה מוציא כל ימך בפרט זה של תורה ולא בפרט זה, משום שעל מה שחשקת ללמוד על דבר זה באת לעולם, ואם תשים דעתך לדבריהם יכריחוך להתגלגל בזה העולם פעם אחרת, ולעבור נפשך בחרב חרה של מלאך המוות ולטעום טעם מיתה, ולכן לא תשמע לדברי המשחית נפשך הזה כי דע שהשטן מתלבש באלו האנשים לדאוג ולהצטער ולהכאיב נפש הלומד ועוסק בתורה בחלק שאיותה נפשו לעסוק, כדי להבדילו משם שלא ישלים נפשו על מה שבא להשלימה ולהכריחו גלגולים אחרים.

ויש להעיר לסיום הערה הכרחית, והיא שלמרות החשיבות העצומה של מציאת חפצו ונטייתו בתורה, מ"מ בדרך כלל בשנות הלימוד הראשונות קשה מאוד להחליט ולקבוע מהו חפצו ונטייתו, הואיל ועדיין ההחלטות נובעות מנטיות חיצוניות שאינם מותאמות עדיין לנטייתו האמיתית הפנימית שמתגלה רק לאחר עמל של שנות לימוד, ואז ניתן יהא לקבוע את הנטייה והחפץ האמיתי שלו בתורה, ועל זה אנו מתפללים "ותן חלקנו בתורתך", ולעתיד לבוא כל אחד מישראל יזכה לגלות את חלקו וחפצו המיוחד לו בתורה ואז "לא ילמדו איש את רעהו ואיש את אחיו" כי כל אחד ילמד את התורה כפי חפצו המיוחד לו בלבדו, ואין לזרים חלק בזה - "קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך".

שיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך'.